

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۱۲/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۳/۲۵

فصل نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود

سال هفتم، شماره ۲۶، تابستان ۱۳۹۲

بررسی تحلیلی - نظری راهکارهای بهبود عملکرد نهادهای تربیتی جمهوری اسلامی ایران در تربیت زمینه ساز ظهور

یوسف ادیب*

اسکندر فتحی آذر**

اصغر ابراهیمی هرستانی***

چکیده

تربیت زمینه ساز در اسلام، جایگاهی بسیار والا دارد. حکومت اسلامی همچون دیگر امور جامعه، مسئول این گونه تربیت، نیز هست. روایات متعدد از پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و ائمه اطهار علیهم السلام درباره وظایف منتظران و جایگاه آنان نزد خداوند، بیان گر اهتمام آنان به تربیت زمینه ساز ظهور است.

پژوهش ها بر ضعف عملکرد نهادهای تربیتی در تربیت، با این رویکرد اذعان دارند. بر همین اساس، هدف این نوشتار، بررسی راهکارهای بهبود عملکرد نهادهای تربیتی جامعه در تربیت زمینه ساز ظهور، بر اساس نظریات محققان و صاحب نظران این حوزه است. در این نوشتار، پس از بررسی پژوهش های مربوط به این موضوع، با روش نظری - تحلیلی به پرسش هایی درباره راهکارهای نهادهای جامعه در تربیت زمینه ساز ظهور، روش های پیشنهادی برای عملی کردن راهکارها و میزان امکان عملی شدن آن ها پاسخ داده شده است.

واژگان کلیدی

راهکارها، تربیت زمینه ساز، نهادهای تربیتی.

* دانشیار دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی دانشگاه تبریز.

** استاد دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی دانشگاه تبریز.

*** دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی دانشگاه تبریز (نویسنده مسئول) (ebrahimi9090@yahoo.com)

امروزه با توجه به فراگیر شدن ناتوی فرهنگی دشمن که با در اختیار داشتن رسانه‌ها و ابزار گوناگون، به مقابله با فرهنگ مهدویت برخاسته است و نمی‌خواهد از ارزش‌های اسلامی هیچ اثری باقی بماند، توجه به تربیت زمینه‌ساز بسیار اهمیت دارد. اگر این تربیت، از کودکی و نوجوانی انجام شود، در وجود فرد نهادینه می‌گردد و در دوره‌هایی همچون نوجوانی و جوانی که بحران‌های مهمی در مقابل آنان قرار دارد، از آن استفاده می‌کند و در شکل‌گیری شخصیت فرد مؤثر است.

از آن جایی که در دوره غیبت حضرت مهدی علیه السلام با تشکیل حکومت اسلامی امور جامعه اسلامی به حکومت واگذار شده است و همان‌گونه که مسئولیت سایر امور این جامعه بر عهده حکومت اسلامی است، مسئولیت تربیت زمینه‌ساز ظهور نیز مطرح است و توجه به تربیت زمینه‌ساز در جامعه بر اساس قرآن و عترت مسئولیتی مهم و زمینه‌ساز ظهور است و همه اقدامات شیاطین را خنثی می‌کند.

پرورش روحیه انتظار در تربیت زمینه‌ساز کارکردهای تربیتی فراوان و مهمی برای فرد و جامعه دارد. محبت حضرت ولی عصر علیه السلام یکی از عوامل مهم ترک اعمال ناشایست است؛ زیرا محبت به حضرت سبب می‌شود انسان از اعمالی که این محبت را از بین می‌برد، بپرهیزد و هماهنگ با خواسته محبوب خود عمل کند. اگر محبت به حضرت گسترش یابد، بسیاری از معضلات اجتماعی و فردی حل می‌شود و لازم نیست هزینه‌های گزافی صرف جلوگیری از ناهنجاری‌های اجتماعی گردد. محبت به اهل بیت علیهم السلام به ویژه امام زمان علیه السلام زمینه پذیرش دیگر احکام دین است و پایه‌های خانواده را مستحکم می‌کند و آینده فرزندان را در زندگی خانوادگی تضمین می‌کند (بیاری و چراغی، ۱۳۸۵: ۱۳۹ - ۱۴۰).

اهمیت تربیت زمینه‌ساز ظهور در قرآن و عترت علیهم السلام

از جمله مهم‌ترین شرایط ظهور آن است که مردم به حقیقت و منزلت امام زمان علیه السلام پی ببرند، تا بتوانند به درستی به ایشان اقتدا کنند. در دین اسلام اهمیت مودت و معرفت به ائمه اطهار علیهم السلام برای سعادت مسلمانان، به حدی است که خداوند با ابلاغ وحی به پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم برای هدایت انسان‌ها بر آن تأکید فرموده است:

﴿قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَيَّ سَبِيلًا﴾؛ (فرقان: ۵۷)

بگو: بر این [رسالت] اجری از شما طلب نمی‌کنم، جز این‌که هر کس بخواهد راهی به

سوی پروردگارش [در پیش] بگیرد.

و در آیه ای دیگر می فرماید:

﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمُوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾؛ (شوری ۲۳)

بگو: به ازای آن [رسالت] پاداشی از شما خواستار نیستم، مگر دوستی درباره خویشتان.

با تأمل در این که در هر دو تعبیر کلمه «إِلَّا» مطرح شده است - یعنی مزد من تنها همین مورد است - مشخص می شود که باید راه خدا و مودت اهل بیت یکی باشد و اگر دوتا باشد تناقض است. پیامبر اسلام ﷺ از طرف خداوند یک بار مأمور می شود که به مردم بگوید: مزد من تنها انتخاب راه خداست، و بار دیگر مأمور می شود که بگوید: مزد من فقط مودت قربی است. در واقع باید این دو درخواست یکی باشد؛ یعنی راه خدا، همان مودت به اهل بیت پیامبر ﷺ است (قرائتی، ۱۳۸۳: ج ۱، ۳۹۵ - ۳۹۷).

امام محمد باقر علیه السلام در همین باره فرموده است:

بِنَا عِبْدِ اللَّهِ وَبِنَا عُرْفِ اللَّهِ وَبِنَا وَجَدِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَ مُحَمَّدٍ حِجَابِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى؛ (کلینی، ۱۳۶۳: کتاب التوحید، باب النوادر، ح ۱۰)

به واسطه ما خدا بندگی می شود و به وسیله ما خدا شناخته می گردد و از طریق ما توحید خداوند متعال تحقق می یابد و حضرت محمد صلی الله علیه و آله حجاب (واسطه) خدای متعال است.

شناخت خدا به وسیله شناخت ائمه علیهم السلام صورت می پذیرد و هدایت و راه سعادت، منوط به شناخت ائمه علیهم السلام است و در غیر این صورت، خداوند شناخته نخواهد شد. اگر انسان، حضرت مهدی علیه السلام را نشناسد، خدا را نخواهد شناخت. خداوند در قرآن کریم دستور داده اند که برای قرب الی الله وسیله ای برای تقرب به او بجویید^۱ که اهل بیت علیهم السلام همان ریسمان محکم و وسیله تقرب به خداوند هستند (فیض کاشانی، ۱۴۱۵: ج ۲، ۳۳).

اولین اصل در اصول دین، توحید است و براساس قرآن و فرامین ائمه هدی علیهم السلام راه رسیدن به خداوند و اعتقاد به توحید از طریق ائمه اطهار علیهم السلام است و دین داری تنها از این راه ممکن می شود. امام هادی علیه السلام در همین باره در زیارت جامعه کبیره می فرماید:

مَنْ أَرَادَ اللَّهُ بَدَأَ بِكُمْ وَمَنْ وَحَدَّه قَبْلَ عَنكُمْ وَمَنْ قَصَدَهُ تَوَجَّهَ بِكُمْ؛ (قمی، ۱۳۷۸: ۹۷۵)

۱. ﴿وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ﴾. (مائده: ۲۵)

هر کس خدا را خواست به وسیله شما آغاز کرد، و هر کس او را یکتا و بی همتا شناخت از ناحیه شما آن را پذیرفت، و هر کس آهنگ او کرد به وسیله شما توجیه شد.

حضرت در ادامه می فرماید:

وَمَنْ أَحَبَّكُمْ فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ؛ (همو: ۹۷۸)

و کسی که شما را دوست بدارد، حقیقتاً خدا را دوست داشته است.

بنابراین راه رسیدن به خداوند تنها در بستر مودت اهل بیت علیهم السلام است و به سبب این مودت، فروع دین مورد پذیرش خداوند قرار می گیرد، چنان که امام هادی علیه السلام در زیارت جامعه کبیره فرموده است:

وَبُؤَالَاتِكُمْ تُثْقِلُ الطَّاعَةَ الْمُفْتَرَضَةَ وَ لَكُمْ الْمَوَدَّةُ الْوَاجِبَةُ...؛ (همو: ۹۷۷)

و به سبب مودت شما [اهل بیت] طاعت مفروض، پذیرفته می شود و مودت واجب، مخصوص شماست.

بنابراین برای عبادت خداوند، مودت به چهارده معصوم علیهم السلام به ویژه در زمان حال، مودت به حضرت مهدی علیه السلام واجب است و عمل به مودت به ایشان، منتظر ظهور بودن و انجام وظایف و حقوقی است که نسبت به حضرت مهدی علیه السلام باید ادا کنیم که این حق همان زمینه سازی برای ظهور است.

مؤمن برای این که تکلیف خود را در مودت به حضرت مهدی علیه السلام انجام دهد و در مسیر بندگی خداوند قرار گیرد، ابتدا باید به تربیت خویش برای زمینه سازی ظهور اهتمام ورزد و سپس نسبت به تربیت زمینه ساز ظهور در خانواده، دوستان، آشنایان و جامعه همت گمارد. بنابراین لازمه مودت، کسب معرفت و ادای حقوق حضرت است و حصول این دو، منوط به تربیت زمینه ساز است و بدون برخورداری از تربیت زمینه ساز امکان عمل به مودت ممکن نیست.

بنابراین توجه به تربیت زمینه ساز برای رسیدن به مودت حضرت مهدی علیه السلام واجب است و عمل به وظایف نسبت به زمینه سازی ظهور، لازمه پذیرش اعمال مربوط به اصول و فروع دین اسلام است. لذا لازمه دین داری زمینه سازی برای ظهور است. بر این اساس، هویت مسلمان بودن انسان و اسلامی بودن جامعه، با میزان اقداماتی که برای زمینه سازی ظهور انجام می دهد، مشخص می گردد و لازمه هر جامعه و حکومتی برای اخذ هویت اسلامی، زمینه سازی برای ظهور است.

تربیت زمینه ساز در اسلام، جایگاه بسیار والایی دارد. در روایتی می خوانیم:

عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِيرَةِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله: مَنْ مَاتَ لَا يَعْرِفُ إِمَامَهُ مَاتَ مَيْتَةً جَاهِلِيَّةً؟ قَالَ: نَعَمْ. قُلْتُ: جَاهِلِيَّةٌ جَهْلَاءٌ أَوْ جَاهِلِيَّةٌ لَا يَعْرِفُ إِمَامَهُ؟ قَالَ: جَاهِلِيَّةٌ كُفْرٍ وَنِفَاقٍ وَضَلَالٍ؛ (كليني، ۱۳۶۳: ج ۲، باب من مات وليس له الامام، ح ۳)

حارث بن مغیره می گوید: به امام صادق عليه السلام عرض کردم: پیغمبر فرموده است: هر کس بمیرد و پیشوایش را نشناسد به مرگ جاهلیت مرده است؟ فرمود: آری. عرض کردم: جاهلیت کامل یا جاهلیتی که امامش را نشناسد؟ فرمود: جاهلیت کفر و نفاق و گمراهی.

بنابراین اگر حجت خدا شناخته نشود، گمراهی به دنبال دارد.^۱ معرفت به امام عصر عليه السلام و عمل به وظایف در این راستا، برترین عبادت است و نقشی اساسی در بندگی خداوند دارد.^۲

منتظران حقیقی و جایگاه آنان

انتظار واقعی با تلاش در زمینه سازی ظهور و میثاق با آرمان های بالنده مهدویت تجلی می یابد. حرکت برای زمینه سازی تبلور همه خوبی ها و رخت بر بستن همه بدی هاست. حقیقت انتظار، زمینه سازی برای ظهور است. زمینه سازی ظهور یعنی فراهم ساختن مقدمات ظهور به گونه ای که شرایط مناسب برای تحقق ظهور فراهم باشد. امام صادق عليه السلام در همین باره می فرماید:

هنگامی که شکنجه ها بر بنی اسرائیل طول کشید، چهل صبح به درگاه خداوند ضجه و گریه کردند. خداوند به موسی و هارون فرمود که آن ها را از دست فرعون خلاص کنند. از چهارصد سال رنج و زحمت مقدر، صد و هفتاد سال از آن ها برداشته شد. همچنین شما اگر این گونه عمل می کردید، حتماً خداوند بر ما گشایش می داد، ولی اگر این چنین نکنید، همانا این امر تا آخرین مرحله را طی خواهد کرد. (عباشی، بی تا: ج ۲، ۱۵۴، ۴۹۶)

در روایات برای انسان منتظر ظهور، جایگاه های والایی همچون اجر هزار شهید مانند

۱. امام صادق عليه السلام در جواب زراره که پرسیده بود، اگر دوران غیبت را درک کردم چه وظیفه ای دارم، این دعا را فرمودند: «اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي نَفْسَكَ، فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي نَفْسَكَ لَمْ أَعْرِفْ نَبِيَّكَ. اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي رَسُولَكَ، فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي رَسُولَكَ، لَمْ أَعْرِفْ حُجَّتَكَ. اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي حُجَّتَكَ، فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي حُجَّتَكَ، ضَلَلْتُ عَنْ دِينِي.» (همو: كتاب الحجّة، باب في الغيبة، ح ۵)

۲. پیامبر اعظم صلى الله عليه وآله فرموده اند: «أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ أَنْتِظَارُ الْفَرَجِ: بِرْتَرِينَ عِبَادَةِ أَنْتِظَارِ فَرَجٍ اسْت» (صافی گلپایگانی، ۱۴۱۹: فصل ۱۰، باب ۳، ح ۱۶).

شهادای بدر و احد، بهترین انسان‌های طول تاریخ، به منزله مجاهدان با شمشیر پیشاپیش رسول خدا ﷺ بندگان خالص خدا، شیعیان حقیقی، دعوت‌کنندگان به دین خدا در نهان و آشکار، بزرگ‌ترین مردم از جهت یقین، فاضل‌ترین مؤمنان و برادران پیامبر اعظم ﷺ بیان فرموده‌اند (طیب، ۱۳۷۸: ج ۱، ۱۳۶ - ۱۴۷). این روایات بیان‌گر اهتمام پیامبر اسلام ﷺ و ائمه اطهار علیهم‌السلام بر تربیت زمینه‌ساز ظهور است.

با توجه به مطالب فوق - که بیان‌گر اهمیت بسیار زیاد تربیت زمینه‌ساز ظهور است - مهم است بدانیم جایگاه تربیت زمینه‌ساز ظهور در نهادهای تربیتی جمهوری اسلامی ایران چیست؟! یکی از مهم‌ترین نهادهای تربیتی خانواده است. وضعیت کنونی خانواده‌های جامعه اسلامی ما گویای این مطلب است که خانواده‌ها کمتر کوششی در زمینه تربیت فرزندان خود انجام می‌دهند (سالم، ۱۳۸۹: ۱۲۸) و معمولاً تربیت فرزندان خود را به آموزش و پرورش واگذار نموده‌اند (رهنمایی، ۱۳۸۰: ۲۴۵). متأسفانه پرداختن به مشکلات زندگی و تلاش برای رفاه و لذت بیشتر، بسیاری از والدین را از وظایف مهم تربیتی دور کرده است (بیاری و چراغی، ۱۳۸۵: ۱۳۷). با توجه به این‌که بیشتر خانواده‌ها به دلایلی به وظیفه خود در تربیت زمینه‌ساز ظهور به خوبی عمل نمی‌کنند، رسالت تربیتی نظام آموزش و پرورش در این زمینه بیشتر می‌شود.

مرزوقی (۱۳۸۷) در پژوهشی به بررسی میزان اهتمام و توجه نهاد آموزش و پرورش کشور به مقوله انتظار و فلسفه مهدویت، گسترش در اهداف کلی و اصول طرح کلیات آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، اهداف آموزش و پرورش در دوره‌های ابتدایی، راهنمایی و متوسطه، کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمانی، فارسی و تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی، کتاب‌های فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی، تعلیمات اجتماعی و فارسی دوره راهنمایی و کتاب‌های قرآن، دین و زندگی و دانش اجتماعی پرداخته و به این نتیجه رسیده که در منابع مذکور، توجه نظام‌مند و برنامه‌ریزی شده‌ای در حوزه هدف‌گذاری و تدوین محتوا درباره گسترش تفکر مهدویت وجود ندارد.

میرزاحمدی و رسولی (۱۳۸۹) اذعان می‌دارند که در برنامه‌های درسی تربیت دینی در مدارس و دانشگاه‌ها، متأسفانه هنوز معنا و توجه به جایگاه ولایت به طور روشن تبیین نشده است و هیچ‌گاه آن‌گونه که در اصل دین و اعتقادات شیعه، بیان گردیده، به این مسئله اهمیت داده نشده است. به باور آنان اگر برای حل این معضل هرچه سریع‌تر اقدامات لازم صورت نپذیرد، به تدریج عموم جامعه با تضادها و تناقض‌های بیشتری روبه‌رو می‌شوند و با

محوریت نفس به پیش خواهند رفت. در نتیجه نه تنها جامعه را به هلاکت و نابودی و فساد اخلاقی می‌کشاند، بلکه با توجه به نیاز روحی، زمینه را برای نفوذ اعتقادات خرافی و تبلیغ و ترویج ادیان منحرف نیز فراهم می‌کند. در این صورت، نه تنها برای نزدیک شدن ظهور و وقوع عبادت تا مه و تحقق ولایت الهی کامل قدمی برنداشته‌ایم، بلکه سبب دوری هرچه بیشترش نیز شده‌ایم.

پژوهش‌ها بیان‌گر ناکارآمدی نظام آموزش و پرورش در تربیت اسلامی دانش‌آموزان است و برنامه‌های درسی تربیت دینی دانش‌آموزان در شرایط فعلی پاسخ‌گوی نیازهای آنان نیست (نک: حسینی: ۱۳۸۰؛ نساجی زواره: ۱۳۸۸؛ رهنمایی: ۱۳۸۰ و...). این در حالی است که در امریکا حدود نود درصد از همه مدارس ابتدایی و متوسطه خصوصی و مستقل، مدارس کاتولیک‌هاست و هدف آرمانی این مدارس کاتولیک، تشویق و هدایت جوانان به کلیسای کاتولیک و از طریق کلیسا به تعالیم حضرت عیسی علیه السلام است (مهرمحمدی، ۱۳۹۰: ۱۱۳) و مدارس انجیلی در امریکا بر پایه این تحلیل که واقعه آرماگدون تنها حادثه‌ای است که بازگشت دوباره مسیح را به زمین ممکن می‌سازد و این واقعه‌ای بسیار نزدیک است، به تبلیغ این دیدگاه می‌پردازند. اما هنوز ما خود و نسل آینده را برای ظهور آماده نکرده‌ایم. توجه به این آمادگی در سطوح روانی، عقلی و جسمانی به منظور زمینه‌سازی بسیار مهم است (شیرودی، ۱۳۸۵: ۱۲۳).

با توجه به اهمیت ویژه تربیت زمینه‌ساز ظهور و با عنایت به این پژوهش‌ها که بر ضعف عملکرد نهادهای تربیتی به تربیت زمینه‌ساز ظهور اذعان داشته‌اند، هدف این پژوهش، بررسی راهکارهای بهبود عملکرد نهادهای تربیتی جامعه در تربیت زمینه‌ساز ظهور، بر اساس آرای محققان و صاحب‌نظران این حوزه است. در این مطالعه، پژوهش‌های مربوط به این موضوع، با روش نظری - تحلیلی بررسی و به پرسش‌های زیر پاسخ داده می‌شود:

۱. چه راهکارهایی برای نهادهای جامعه درباره تربیت زمینه‌ساز ظهور مطرح است؟

۲. این راهکارهای پیشنهادی به کدام یک از نهادهای جامعه مربوطند؟

۳. روش‌های پیشنهادی بر عملی نمودن این راهکارها چیست؟

۴. این راهکارها چقدر ممکن و عملی هستند؟

بدین منظور ابتدا پژوهش‌های در دسترس در زمینه مهدویت (حدود سیصد پژوهش) شناسایی و مطالعه شده و از بین آن‌ها، ۳۴ عنوان پژوهش که راهکارهایی در این زمینه بیان نموده بودند، مورد استفاده قرار گرفت. سپس، این پژوهش‌ها با روش نظری - تحلیلی

بررسی شدند.

ابتدا راهکارهایی که در زمینه تربیت زمینه ساز ظهور قابل طرح بودند، از متون بررسی شده استخراج گردید که در جدول ۱، همراه با عنوان پژوهش و نام یا نام‌های پژوهش‌گران خلاصه شده است و به این صورت بیان شد که اولین پژوهش کد ۱۱۰ گرفت و به همین صورت کد پژوهش‌های بعدی ۱۲۰ و ۱۳۰ و... قرار داده شد. راهکارهای هر پژوهش نیز با عدد ۱ و ۲ و... به کد عنوان پژوهش اضافه گردید. از این ۳۴ پژوهش، در مجموع ۱۵۷ راهکار استخراج شد که در جدول ۱ ارائه می‌شود.

جدول ۱. راهکارهای مطرح در متون پژوهشی در زمینه تربیت زمینه ساز

عنوان پژوهش	پژوهش‌گر/ پژوهش‌گران	راهکارها
۱۱۰. وظایف سازمان‌ها و نهادها در ترویج فرهنگ مهدویت	قرائتی	۱۱۰۱. برگزاری برنامه‌های ویژه در روز نیمه شعبان توسط سازمان‌ها، ۱۱۰۲. برگزاری سخنرانی درباره مهدویت در مناسبت‌های مختلف، ۱۱۰۳. برگزاری احیا در شب نیمه شعبان و برگزاری جشن و اطعام، ۱۱۰۴. برگزاری کلاس درباره مهدویت در مساجد، ۱۱۰۵. پخش برنامه‌های مختلف درباره مهدویت در صدا و سیما، ۱۱۰۶. پشتیبانی از فیلم‌هایی درباره امام زمان (عج) ۱۱۰۷. تولید برنامه‌های برون مرزی درباره امام زمان (عج) ۱۱۰۸. توجه به حکومت جهانی آینده در کتاب‌های معارف دانشگاه، ۱۱۰۹. اهدای کتاب به روحانیان درباره مهدویت، ۱۱۱۰. برگزاری دوره‌های تخصصی مهدویت، ۱۱۱۱. برگزاری مراسم‌های مختلف در طول سال درباره امام (عج)
۱۱۲. چشم‌اندازی بر برخی‌های آسیب‌های تربیتی مهدویت	معین‌الاسلام	۱۱۲۱. برخورداری از صلاحیت‌های لازم شناختی، عاطفی و عملکردی افرادی که عهده‌دار انتقال اطلاعات مهدوی هستند، ۱۱۲۲. استفاده از فرهنگ مهدویت به عنوان مؤثرترین ابزار برای تربیت دینی نسل جوان، ۱۱۲۳. انتخاب مباحث امیدبخش و رعایت اصول تعیین محتوا برای نهادینه‌سازی و درونی‌سازی این ارزش
۱۱۳. دولت زمینه ساز	پورسیدآقایی	۱۱۳۱. اساس کار قرار گرفتن دکترین ظهور در همه اقدامات، ۱۱۳۲. اعتقاد راسخ به فرهنگ مهدویت و زمینه‌سازی برای ظهور
۱۱۴. ارزش‌های خبری در حاکمیت موعود	حاج محمدی	۱۱۴۱. ارزش‌آفرینی و تقویت ایمان مردم و ارزش‌های دینی در این راستا، ص ۱۲۳
۱۱۵. بررسی مؤلفه	باهنر، صمدی	۱۱۵۱. توجه رسانه به شناساندن امام به مخاطبان خود، ص ۱۵۳

عنوان پژوهش	پژوهش‌گر/ پژوهش‌گران	راهکارها
غایت شناختی الگوی هنجاری رسانه‌های جدید اسلامی		
۱۱۶. بررسی تطبيقی شخصیت انسان منتظر با شخصیت سالم از دیدگاه روان‌شناسی کمال	پورسیدآقایی	۱۱۶۱. دقت در انتخاب همسر و توجه به عوامل دینی و اخلاقی ۱۱۶۲. انتقال محبت حضرت با عمل به دستورات اهل بیت و نهادینه کردن محبت در درون کودکان متناسب با فهم آنان، ص ۱۱۰ و ۱۱۱
۱۱۷. نقش خانواده در انتقال محبت حضرت مهدی <small>علیه السلام</small> به فرزندان	بیاری، چراغی	۱۱۷۱. انتقال محبت اهل بیت <small>علیهم السلام</small> به فرزندان توسط خانواده و نظام تربیتی - آموزشی جامعه به ویژه محبت و عشق به حضرت حجت <small>علیه السلام</small> ص ۱۳۸، ۱۱۷۲. انتقال محبت حضرت حجت <small>علیه السلام</small> به فرزندان به گونه‌ای که در رأس نیازهای فرزندان به آن توجه شود، ص ۱۳۹، ۱۱۷۳. اخلاص در انتقال محبت حضرت به فرزندان، ۱۱۷۴. استمرار محبت حضرت به فرزندان از کوچکی تا بزرگسالی، ص ۱۴۴، ۱۱۷۵. دقت در انتخاب همسر، ص ۱۴۵، ۱۱۷۶. توجه به لقمه حلال قبل و بعد از تولد فرزندان و رعایت آداب زمان بسته شدن نطفه، آداب بارداری، آداب شیر دادن، ص ۱۴۶، ۱۱۷۷. الگو بودن والدین در محبت به حضرت و گرایش دادن فرزند به الگوهای خوب در دوستان، آشنایان و محیط‌های آموزشی، ۱۱۷۸. بیان زیبایی‌های اخلاقی و رفتاری حضرت، ص ۱۴۷، ۱۱۷۹. بیان جایگاه والای امام در نظام عالم و فواید امام، ۱۱۸۰. بیان زیبایی‌های دوران ظهور، ۱۱۸۱. دقت والدین در نام‌گذاری برای فرزندان، ص ۱۴۸، ۱۱۸۲. برگزاری جلسات یاد حضرت در منزل، ۱۱۸۳. تشویق فرزندان برای اعمالی که بیان‌گر محبت به حضرت است، ۱۱۸۴. حضور در مکان‌ها و مجالس مربوط به حضرت، ۱۱۸۵. دعا به فرزندان برای ایجاد محبت حضرت در وجود آن‌ها، ص ۱۴۹، ۱۱۸۶. هدیه دادن به فرزندان در مناسبت‌های مربوط به حضرت، ۱۱۸۷. بیان ویژگی‌های حضرت در قالب داستان، کتاب، لوح فشرده و... به فرزندان، ص ۱۵۰
۱۱۹. واکاوی شاخصه‌های	نجفی لیواری، محمدنیا،	۱۱۹۱. ترغیب فرزندان به امام‌باوری و ایجاد انگیزه در وجود آنان با تشریح انتظار و امامت، ص ۷۵، ۱۱۹۲. تمسک به تقلید

عنوان پژوهش	پژوهش‌گر/ پژوهش‌گران	راهکارها
خانواده منتظر	گالش کلامی	ص ۷۶، ۱۱۹۳. کسب معرفت به حضرت و توجه به خودسازی ص ۷۷، ۱۱۹۴. تحکیم ارزش‌های دینی و تقویت باورهای مهدوی، ص ۷۸، ۱۱۹۵. صبر و پایداری خانواده‌ها در این مسیر و دعوت یکدیگر به استقامت، ص ۱۱۹۶. استمداد از حضرت و التزام به پیروی و یاری حضرت، ص ۱۱۹۷. ایجاد روابط خانوادگی با صالحان، ص ۸۰، ۱۱۹۸. ترویج فرهنگ صدقه برای سلامت حضرت برای ایجاد رابطه قلبی، ص ۸۱، ۱۱۹۹. مداومت در توسل به امام عصر <small>علیه السلام</small> و برگزاری مراسم به نام ایشان در منازل، ص ۸۲
۱۲۰. مروری بر راهبردهای تربیتی معرفت امام زمان <small>علیه السلام</small> با تأکید بر خانواده	سالم	۱۲۰۱. منتظر ظهور بودن والدین و تربیت فرزندان منتظر ص ۱۲۸، ۱۲۰۲. انتخاب همسر مناسب که عشق و محبت به حضرت مهدی <small>علیه السلام</small> در او نهادینه شده باشد، ص ۱۲۹، ۱۲۰۳. زن و شوهر همدیگر را به ولایت پذیری حضرت ترغیب نمایند، ۱۲۰۴. توجه به آداب هنگام انعقاد نطفه، ص ۱۳۲، ۱۲۰۵. علقه عاطفی مادر باردار با حضرت مهدی <small>علیه السلام</small> ص ۱۳۳، ۱۲۰۶. رعایت آداب حین تولد و نام‌گذاری فرزند و دوران شیردهی در ارتباط با مودت به امام زمان <small>علیه السلام</small> ، ص ۱۳۲، ۱۲۰۷. تعمیق محبت نوجوانان به حضرت و توجه به مسائل بلوغ جنسی نوجوانان و جوانان، ص ۱۳۸
۱۲۱. سیمای مهدویت در برنامه‌های آموزشی مدارس: رویکردی به فلسفه تربیتی انتظار	مرزوقی	۱۲۱۱. بازنگری و اصلاح رویکرد تربیت دینی در آموزش و پرورش کشور بر اساس فلسفه مهدویت، ۱۲۱۲. توجه اساسی به اهداف رویکرد انتظار و فلسفه مهدویت در مجموع اهداف نظام آموزشی و دوره‌های تحصیلی، ۱۲۱۳. توجه به ترسیم سیمای مطلوب از مهدویت در کتاب‌های درسی، ۱۲۱۴. طراحی محتوای متناسب با درک و فهم دانش‌آموزان در پایه‌ها و سطوح مختلف تحصیلی، ۱۲۱۵. سازماندهی و برنامه‌ریزی فعالیت‌های فوق برنامه در زمینه گسترش تفکر و فرهنگ مهدویت، ص ۱۳۵
۱۲۲. مهدویت، رسالت نظام تعلیم و تربیت در شکل‌دهی جامعه مهدوی	معصومه صمدی	۱۲۲۱. ایجاد بصیرت در فراگیران نسبت به امام مهدی <small>علیه السلام</small> و بیان رسالت ایشان در برپایی حکومت عدل جهانی، ۱۲۲۲. سرلوحه اهداف قرار دادن حقیقت مهدویت، ص ۶۵، ۱۲۲۳. تبیین نقش‌های سازنده اعتقاد به مهدویت در جریان زندگی فردی، اجتماعی و تاریخی و مسئولیت شیعه در دوران غیبت، ۱۲۲۴. بازنگری عملکرد آموزش و پرورش در محتوا و روش، ص ۶۵، ۱۲۲۵. ارائه محتوای متناسب با فهم دانش‌آموز، ۱۲۲۶. معرفی کمالات و قابلیت‌های یاران حضرت در کتاب‌های درسی، ص ۶۸، ۱۲۲۷. نظریه‌سازی فرهنگ

عنوان پژوهش	پژوهش‌گر/ پژوهش‌گران	راهکارها
		مهدویت و ارائه در کتاب‌های درسی، ص ۶۹، ۱۲۲۸. ایجاد ادبیات جدید در تبیین و انتشار مهدویت، ۱۲۲۹. جهت‌گیری و ترویج گفتمان تبلیغی در تشریح ادبیات و اهداف ظهور در سطوح مختلف جامعه به خصوص در مراکز علمی، دانشگاهی، اماکن مذهبی، نهادها و ارگان‌های متولی امور فرهنگی، ص ۷۰، ۱۲۳۰. برخورداری از تربیت مهدوی و باور به مهدویت سیاست‌گذاران آموزشی، ۱۲۳۱. طراحی برنامه‌های تعلیم و تربیت در دو حوزه تبیین و ترویج مهدویت، ص ۷۲
۱۲۴. بایسته‌های ظهور	قنبرعلی صمدی	۱۲۴۱. احیای فرهنگ مهدوی در جامعه و نهادینه‌سازی آن ص ۱۳۵
۱۲۵. موانع و آفات انتظار	نوروزی، نجفی، هاشمی	۱۲۵۱. پرورش حس زیبادوستی و زیبایی‌خواهی در کودکان و نوجوانان برای تبیین زیبایی‌های حیات طبیعت مهدوی، ۱۲۵۲. تبیین و تفهیم غیبت، انتظار و ظهور و علل و عوامل مؤثر مربوط به هر کدام در مراکز آموزشی و رسانه ملی، ۱۲۵۳. بیان آموزه‌های اصیل مهدویت و انتظار متناسب با سطح مخاطبان، ۱۲۵۴. معرفی و تبیین مباحث مهدویت از تمام جوانب در مباحث و موضوعات درسی مختلف به فراخور موضوع، ۱۲۵۵. ارائه احادیث صحیح به افراد و تبیین آن به طور صریح، ص ۵۰
۱۲۶. شکل‌گیری بهاییت و پیوند با صهیونیسم	حسن‌لو	۱۲۶۱. شناخت دقیق مبانی و علل شکل‌گیری صهیونیسم و بهاییت برای برنامه‌ریزی و مقابله در مسائل فرهنگی و اجتماعی، ۱۲۶۲. شناسایی آسیب‌هایی که سبب نفوذ فرقه‌های انحرافی در بین جوانان و قشرهای اجتماعی شده و آماده‌سازی ابزارهایی برای مقابله و جلوگیری از ترویج فرهنگ ابتدال، ۱۲۶۳. به‌کارگیری تدابیر لازم توسط مسئولان فرهنگی برای مقابله با گرایش جوانان به مشروبات الکلی، مواد مخدر و آلودگی‌های جنسی، ۱۲۶۴. تربیت صحیح از دوران کودکی و در دوره‌های ابتدایی و راهنمایی، ۱۲۶۵. گرایش به فرهنگ اسلامی و تزریق آن در جامعه، از مهد کودک تا دانشگاه توسط مسئولان کشور، ۱۲۶۶. تربیت متولیان امین و متعهد فرهنگی، ۱۲۶۷. اطلاع‌رسانی در رسانه‌های عمومی در بازسازی فرهنگی و احیای هویت اسلامی، ۱۲۶۸. شناساندن فرقه‌ها برای روشن‌گری در قشر جوان، ۱۲۶۹. حرکت مراکز تبلیغی در مسیر بالابردن عقلانیت جامعه با استفاده از سیره معصومان <small>علیهم‌السلام</small> ، ص ۱۹۸
۱۲۷. بررسی آسیب‌های	بیاری	۱۲۷۱. اجتماعی کردن افراد از همان کودکی با باور به حضرت مهدی <small>علیه‌السلام</small> و عمق بخشی به آن، ص ۱۵۳

عنوان پژوهش	پژوهش‌گر/ پژوهش‌گران	راهکارها
مهدویت‌گرایی		
۱۲۸. موعودگرایی و جهانی شدن فرهنگی	درویشی متولی	۱۲۸۱. طراحی، تدوین و اجرای راهبردی قوی برای تبیین و عرضه نظریه موعودگرایی موعودگرایی به عنوان نقشه راه ملت‌ها برای دستیابی به صلح و توسعه، ۱۲۸۳. برقراری پیوند نظری بین نظریه‌های گفت‌وگویی تمدن‌ها و جهانی‌سازی مهدویت، ۱۲۸۴. شناسایی و همکاری با نخبگان دیگر کشورها به منظور تبیین نظریه موعودگرایی، ص ۷۵-۷۸
۱۲۹. راهبردهای دولت زمینه‌ساز در توسعه پایدار طوع و رغبت مهدوی	فیروزآبادی	۱۲۹۱. ترغیب اجتماعی مردم به مهدویت در راستای معرفت‌افزایی برای مسئولیت‌پذیری، ص ۵۷، ۱۲۹۲. تعهد و مجاهدت برای برپایی جامعه منتظر، ۱۲۹۳. فرارگیری همه راهبردها و کارکردهای دولت زمینه‌ساز بر پایه توسعه معنویت و موعودگرایی، ۱۲۹۴. التزام به طراحی، تبیین و استقرار برای فهم و مورد استفاده قرار گرفتن مکتب موعودگرایی و گسترش اشتیاق ظهور عدالت جهانی، ص ۶۰
۱۳۰. نقش انتظار فرج در انسجام اسلامی گروه‌های سیاسی - اجتماعی	داوودپور	۱۳۰۱. نهادینه‌سازی فرهنگ انتظار به طور صحیح در مدارس، گروه‌های سیاسی و به طور کلی در جامعه، ص ۴۳
۱۴۰. راهبردهای فرهنگی مهدویت برای جامعه و دولت زمینه‌ساز بر اساس مدل SWOT	پورسیدآقایی، قاسم‌زاده، عمرانی	۱۴۰۱. ساخت فیلم‌های سینمایی و برنامه‌های مفید درباره مهدویت و افزایش تلویزیون‌های ماهواره‌ای برای معرفی دکتترین مهدویت به زبان‌های گوناگون
۱۴۱. شناسایی عوامل مؤثر بر استقرار حکومت مهدوی بر اساس رویکرد استراتژیک	فروزنده، بهمنی، صفیان امیری	۱۴۱۱. اشاعه فرهنگ مهدویت از طریق آموزش در مدارس و دانشگاه‌ها با بازنگری در سرفصل دروس و متون درسی و گنجاندن مباحث مهدویت، ۱۴۱۲. ساخت برنامه‌های ارزشی با رویکرد اسلامی و با تأکید بر مهدویت، ۱۴۱۳. ایجاد ساختاری مناسب و هماهنگ برای برنامه‌های اشاعه فرهنگ مهدویت در وزارتخانه‌های فرهنگی
۱۴۲. روش‌های	درباز	۱۴۲۱. مرتبط ساختن تمامی جلسات و مجالس دینی به یاد

عنوان پژوهش	پژوهش‌گر/ پژوهش‌گران	راهکارها
اثرگذاری انتظار در جامعه منتظر		حضرت، ۱۴۲۲. تهیه برنامه‌های مناسب درباره امام عصر <small>علیه السلام</small>
۱۴۳. تبیین ضرورت‌های رویکرد راهبردی به آموزه مهدویت	عرفان	۱۴۳۱. تحول در شیوه‌های تبلیغ، ۱۴۳۲. فراهم‌سازی نظام آموزش مجازی مهدویت، ۱۴۳۳. تهیه متون آموزشی مهدویت برای مدارس کشور، ۱۴۳۴. تولید فیلم‌های مهدوی، ۱۴۳۵. تأسیس کرسی مهدی‌شناسی در دانشگاه‌ها، ۱۴۳۶. برگزاری دوره‌های مهدویت برای دانشجویان و پژوهش‌گران
۱۴۴. حکومت جهانی واحد رویارویی جهان‌بینی سکولار با جهان‌بینی الهی	رهنمایی	۱۴۴۱. اطلاع‌رسانی کافی از طریق بیان روشن‌گر و توجه به تربیت مهدوی در نظام خانواده، آموزش و پرورش، نهادهای فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، قضایی، کشوری و لشکری، ص ۸۳
۱۴۵. تحول مأموم، زمینه‌ساز ظهور	حاج محمدی	۱۴۵۱. پرورش خرد مردم به منظور ایجاد اراده اصلاح در درون مردم با استفاده از اقلام فرهنگی و مداحان، ص ۱۶۴
۱۴۶. بررسی رسالت‌ها و راهبردهای فرهنگی - تربیتی دولت زمینه‌ساز	کریم‌زاده، ملایی	۱۴۶۱. تلاش در ایجاد رغبت عمومی به حکومت مهدوی، ص ۲۰۵، ۱۴۶۲. برنامه‌ریزی دولت برای همه نهادهایی که به نحوی در تربیت نقش دارد در ارتباط با تربیت زمینه‌ساز ظهور، ص ۲۰۹، ۱۴۶۳. شناسایی، جذب و تربیت نیروهای مستعد مهدی‌باور، ص ۲۱۲، ۱۴۶۴. تهیه متون درسی مهدوی از دبستان تا دانشگاه، ص ۲۱۵
۱۴۷. زمینه‌سازی تربیتی مهدویت	احسانی	۱۴۷۱. تعلیم دعا‌های مربوط به ظهور به فرزندان، ص ۸۷، ۱۴۷۲. پرورش فرزندان با فرهنگ مهدویت و آشناسازی آنان با امام زمان <small>علیه السلام</small> ، ص ۸۸، ۱۴۷۳. شرکت دادن فرزندان در مراسمی که به نام حضرت برگزار می‌شود، ص ۸۹، ۱۴۷۴. استقرار فعالیت‌های نوشتاری، مطبوعاتی، هنری، سمعی و بصری بر محور ترویج فرهنگ مهدویت، ۱۴۷۵. استفاده از رسانه ملی برای آشناسازی مردم با حضرت و تهیه فیلم‌های مناسب در این زمینه بر محور متون اسلامی، ص ۹۰
۱۴۸. بایسته‌های ظهور	صمدی	۱۴۸۱. نهادینه‌سازی فرهنگ مهدوی، ص ۱۳۵، ۱۴۹۱. ایجاد بستر ترویج و آموزش فرهنگ مهدویت با استفاده از رسانه ملی با رویکرد ایجاد عشق و محبت به امام عصر <small>علیه السلام</small>
۱۴۹. طراحی فضای سناریوی	موسویان	۱۴۹۲. زمینه‌سازی استدلالی برای آشنا کردن مخاطبان با جایگاه امام و ارائه اصول و مصادیق دشمن‌شناسی، ص ۱۷۱

عنوان پژوهش	پژوهش‌گر/ پژوهش‌گران	راهکارها
ترویج و آموزش فرهنگ مهدویت از طریق رسانه ملی		
۱۵۰. بسط گفتمان خوش فرجام‌انگاری جهان بر مبنای گفتمان فرج و موعودگرایی با عاملیت صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران	احمدی	۱۵۰۱. تهیه و پخش برنامه‌ها و فیلم‌های سینمایی و پویانمایی مناسب برای مقاطع سنی مختلف در راستای ترویج فرهنگ اصیل اسلامی و مهدوی برای مقابله با مفاسد اجتماعی و آشنایی تمامی اقشار جامعه با شخصیت امام، فلسفه غیبت و عوامل زمینه‌ساز، ۱۵۰۲. برگزاری مسابقاتی درباره آشنایی با امام برای کودکان و نوجوانان، ۱۵۰۳. تولید میان برنامه‌های متعدد مهدوی در همه شبکه‌های رسانه ملی و محدود نکردن به شبکه قرآن، ص ۱۴۳، ۱۵۰۴. تهیه، تأمین و پخش برنامه‌های متعدد در قالب‌های متعدد مستند، خبری، آموزشی، فرهنگی، تبلیغی، سریال، سینما، مسابقات، گزارش‌ها و مباحثات علمی برای تبیین معارف مهدوی در شبکه‌های داخلی و برون مرزی، ص ۱۴۶
۱۵۱. اهداف دولت زمینه‌ساز	کریمی تبار	۱۵۱۱. طراحی همه فعالیت‌های فرهنگی بر اساس آموزه مهدویت، ص ۱۱۹، ۱۵۱۲. برگزاری دوره‌های تخصصی مهدویت در سطوح مختلف آموزشی، ۱۵۱۳. راه‌اندازی شبکه مهدویت در سطح داخلی و بین‌المللی، ص ۱۳۶، ۱۵۱۴. حمایت از مبلغان مهدویت، ۱۵۱۵. ارائه معارف مهدوی به جامعه از طریق دستگاه‌های تبلیغاتی و رسانه‌های دولتی، ۱۵۱۶. برگزاری همایش‌های داخلی و بین‌المللی در زمینه مهدویت و حمایت ویژه دولت از آن‌ها، ص ۱۳۷، ۱۵۱۷. تألیف و تدوین کتاب‌ها و نشریات با بهره‌گیری از منابع اصلی و متقن شیعه برای گروه‌های مختلف سنی و قشرهای مختلف اجتماعی جهت آشناسازی افراد به وظایف و تکالیفشان درباره امام، ص ۱۳۸
۱۵۲. کارکرد آموزه انتظار در کنترل اجتماعی	ربانی	۱۵۲۱. طرح مباحث مهدویت و انتظار امام زمان <small>عجله</small> در کتاب‌های درسی دینی توسط آموزش و پرورش و پرداختن به مسائل اصلی و ریشه‌ای انتظار، ۱۵۲۲. استفاده از وسائل ارتباط جمعی در جامعه پذیر کردن فرهنگ انتظار، ۱۵۲۳. طرح مباحث و میزگردهایی درباره مهدویت و انتظار و آثار انتظار مثبت در وسائل ارتباط جمعی، ۱۵۲۴. طرح مباحثی درباره فرهنگ انتظار و مهدویت در قالب میزگردهای علمی، ۱۵۲۵. پخش دعاهای منسوب به حضرت مهدی <small>عجله</small>

عنوان پژوهش	پژوهش‌گر/ پژوهش‌گران	راهکارها
		همچون دعای ندبه، دعای عهد، زیارت آل یس و...، ۱۵۲۶. تهیه فیلم‌هایی با موضوع مهدویت و انتظار و آثار سازنده آن، ۱۵۲۷. چاپ و انتشار مجله‌هایی درباره بحث انتظار و مهدویت (اعم از ماه‌نامه و فصل‌نامه)
۱۵۳. تربیت ولایستی؛ اصلی‌ترین مبنای تربیت دینی	میرزا محمدی، رسولی	۱۵۳۱. تبیین، تفهیم و گسترش هرچه بیشتر مبانی روشن و دقیق حقیقت «ولایت» و وظایف انسان نسبت به آن در جامعه و بیدارسازی غافلان غیرمعاند، ۱۵۳۲. تألیف جامع مبانی تربیت دینی و «ولایت» به مثابه اصلی‌ترین مبنا در تربیت دینی توسط پژوهش‌گران و نخبگان دینی و دانشگاهی متعهد، ۱۵۳۳. تدوین و تألیف کتب آموزشی در سطوح گوناگون برای افراد مختلف متناسب با سطوح سنی و معنوی و معرفتی آن‌ها با مبانی یکسان، با گفتارها و زبان هر گروه، ۱۵۳۴. آموزش دادن و آشنا کردن معلمان، مربیان، استادان و مسئولان، ۱۵۳۵. گسترش رسمی معارف مربوطه در نظام آموزشی مدارس و دانشگاه‌ها، ۱۵۳۶. تولید برنامه‌ها و انواع مختلف کارهای هنری در این زمینه و گسترش آن در نظام‌های آموزشی، ۱۵۳۷. تبیین، توصیف و حمایت هرچه بیشتر از طریق رسانه‌های جمعی برای عموم مردم
۱۵۴. مدرسه مهدوی	موسوی	۱۵۴۱. تدوین آموزش و پرورش با نگاه به مؤلفه مهدویت و انتظار و تأثیرگذاری مستقیم در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های آموزشی و تربیتی، ص ۹۲، ۱۵۴۲. تأسیس مدرسه مهدوی مبتنی بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، ص ۱۱۱
۱۵۵. تأملی در هویت برنامه درسی تربیت اسلامی مبتنی بر قرآن و عترت <small>علیهم‌السلام</small>	ابراهیمی هرستانی، پیری	۱۵۵۱. قرار دادن تربیت زمینه‌ساز به عنوان روح حاکم بر نظام برنامه‌ریزی آموزش و پرورش، ۱۵۵۲. برگزاری دوره‌های معرفت‌افزایی برای معرفی دین اسلام و ائمه اطهار <small>علیهم‌السلام</small> و به ویژه حضرت مهدی <small>علیه‌السلام</small> برای همه دست‌اندرکاران نظام جمهوری اسلامی ایران به ویژه دست‌اندرکاران آموزشی و فرهنگی، ۱۵۵۳. حمایت پژوهش‌گران حوزه مهدویت و علوم تربیتی برای تدوین برنامه‌های درسی تربیت زمینه‌ساز ظهور برای نظام آموزش و پرورش، ۱۵۵۴. توجه ویژه به تربیت معلمان در این راستا، ۱۵۵۵. تدوین محتوا و تألیف کتب درسی و همه مؤلفه‌های تربیت اسلامی بر اساس تربیت زمینه‌ساز ظهور، ۱۵۵۶. ارائه محتوای تربیت زمینه‌ساز به صورت تلفیقی در سایر کتب درسی به ویژه در کتاب‌های مربوط به ادبیات فارسی، علوم اجتماعی، تاریخ، هنر، عربی و توجه ویژه از لحاظ کمی و کیفی در کتاب‌های مربوط به تربیت اسلامی

در ادامه، راهکارها و روش‌های مربوط به نهادهای مرتبط طبقه‌بندی گردید؛ بدین منظور، ابتدا راهکارها و روش‌هایی که همپوشانی و تشابه معنایی و محتوایی با یکدیگر داشتند، تحت یک عنوان مشترک آمده و در نهایت با بررسی و تحلیلی که انجام شد، راهکارهای اساسی مربوط به نهادهای مسئول در این زمینه، مشخص گردید و روش‌های عملی کردن این راهکارها ارائه شد. این راهکارها براساس بیشترین فراوانی، نهاد آموزش و پرورش، خانواده، دولت و سازمان‌ها و شوراهای فرهنگی - تربیتی دولتی، رسانه ملی، مساجد، هیئت‌ها، حوزه‌های علمیه و دانشگاه‌ها را مورد توجه قرار داده‌اند. این راهکارها و روش‌ها به این صورت طبقه‌بندی شده‌اند که در پژوهش‌ها به آن‌ها اشاره گردیده بود. در ادامه راهکارهای و روش‌های مربوط به نهادهای و فراوانی آن‌ها ارائه می‌شود.

نهاد آموزش و پرورش

راهکارها و روش‌های مربوط به نهاد آموزش و پرورش با فراوانی ۴۲ در جدول ۲، نشان داده شده است.

جدول ۲. راهکارهای مربوط به نهاد آموزش و پرورش

کد عنوان پژوهش	روش‌ها	راهکار
۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۲۱	ترغیب نخبگان برای تدوین نظریه برنامه	تحول
۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶	درسی تربیت زمینه‌ساز ظهور برای نظام	بنیادین در
۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۵۱	آموزش و پرورش، استفاده از آن به عنوان	نظام آموزش و
۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۶۴	روح حاکم بر نظام آموزش و پرورش،	پرورش بر
۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۴۱۱	تربیت مهدوی همه دست‌اندرکاران از	اساس
۱۴۳۳، ۱۴۳۴، ۱۴۳۵، ۱۴۳۶، ۱۴۳۷، ۱۵۳۱	سیاست‌گذاران تا معلمان و تبیین،	رویکرد تربیت
۱۵۳۲، ۱۵۳۳، ۱۵۳۴، ۱۵۳۵، ۱۵۴۱	توصیف و کسب حمایت هرچه بیشتر	زمینه‌ساز
۱۵۵۱، ۱۵۵۲، ۱۵۵۳، ۱۵۵۴، ۱۵۵۵	عموم مردم از طریق رسانه‌های جمعی	
۱۵۵۶، ۱۲۱۱	برای استقرار این نظام	

بیشترین راهکار برای نهاد آموزش و پرورش ارائه شده است که بیان‌گرایان است که از دیدگاه پژوهش‌گران این حوزه، نهاد آموزش و پرورش رسالت بیشتری در تربیت زمینه‌ساز دارد و در این زمینه باید نقش خود را بهتر ایفا کند. نهاد آموزش و پرورش حدود ده میلیون دانش‌آموز شیعه دارد که اگر به وظیفه خود به خوبی عمل کند، این معارف وارد خانواده‌ها می‌شود و باعث بهره‌گیری هر چه بیشتر جامعه از آن می‌گردد. آگاه‌سازی خانواده در این زمینه می‌تواند باعث هم‌افزایی در تربیت زمینه‌ساز دانش‌آموزان شود. لازمه عملی شدن این

راهکارها، اتخاذ نگرش مؤمنانه به قرآن و عترت علیهم السلام توسط مسئولان آموزش و پرورش است. کسب معرفت حقیقی به ائمه اطهار علیهم السلام ضروری است.

با توجه به این که هویت برنامه درسی تربیت اسلامی مبتنی بر قرآن و عترت علیهم السلام تربیت زمینه ساز ظهور است، توجه به این راهکارها متضمن تربیت اسلامی دانش آموزان و تحقق هدف غایی نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران است^۱. در این راستا با توجه به آرمان های انقلاب اسلامی، ضروری است آموزش و پرورش برای عمل به رسالت خود، به عملی کردن راهکارها و روش های اشاره شده همت گمارد.

نهاد خانواده

راهکارها و روش های مربوط به نهاد خانواده با فراوانی ۳۸ در جدول ۳، نشان داده شده است.

جدول ۳. راهکارها و روش های مربوط به نهاد خانواده با فراوانی ۳۸

کد عنوان پژوهش	روش ها	راهکار
۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۷۱	توجه به انتخاب همسر، لقمه حلال قبل و بعد از تولد	کسب معرفت به
۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴	فرزندان، رعایت آداب زمان انعقاد نطفه، آداب	حضرت
۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷	بارداری، نام گذاری برای فرزندان، آداب شیر دادن در	مهملدی <small>علیه السلام</small> و
۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰	ارتباط با مودت به امام زمان <small>علیه السلام</small> الگو بودن والدین در	منتظر بودن و
۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳	محبت به حضرت و ترغیب فرزندان و ایجاد انگیزه با	تربیت فرزندان
۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶	بیان زیبایی های دوران ظهور حضرت متناسب با	منتظر و محب
۱۱۸۷، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲	فهم آنان از کودکی تا بزرگسالی، توجه به مسائل بلوغ	حضرت
۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵	جنسی نوجوانان و جوانان، گرایش دادن فرزند به	
۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸	الگوهای خوب در دوستان، آشنایان و محیط های	
۱۱۹۹، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲	آموزشی، تشویق اقدامات مربوط به محبت حضرت،	
۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵	مداومت در توسل به حضرت و برگزاری جلسات یاد	
۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۴۷۱	ایشان در منزل، حضور در مکان ها و مجالس مربوط	
۱۴۷۲، ۱۴۷۳	به امام عصر <small>علیه السلام</small> ، اخلاص در عمل تربیتی و دعا به	
	فرزندان برای ایجاد محبت، بیان ویژگی های حضرت	
	در قالب داستان و کتاب و لوح فشرده، ایجاد روابط	
	خانوادگی با صالحان، ترویج فرهنگ صدقه برای	
	سلامت حضرت جهت ایجاد رابطه قلبی، تعلیم	
	دعاهای مربوط به ظهور برای فرزندان	

۱. گفتنی است طبق قانون، اقلیت های دینی در نظام آموزش و پرورش با توجه به دین خود، کتاب های ویژه در تربیت دینی دارند.

نخستین نهاد تربیتی که هرانسانی در آن قرار می‌گیرد، نهاد خانواده است. راهکارهای مربوط به خانواده بیان‌گراین است که زن و مرد برای عمل به وظیفه خود در تربیت زمینه‌ساز، باید از همان ابتدا که تصمیم به تشکیل خانواده می‌گیرند، به این راهکارها توجه کنند و از ابتدا در انتخاب همسر دقت نمایند که عشق و محبت به حضرت مهدی علیه السلام در او نهادینه شده باشد و به طور مداوم برای معرفت‌افزایی به امام زمان علیه السلام تلاش کنند و از منتظران حقیقی باشند. سپس همه اقدامات زندگی خود را بر پایه مودت به حضرت مهدی علیه السلام بنا گذارند و به تربیت خود و فرزندان در این زمینه همت گمارند و الگوی فرزندان باشند. خانواده و مدرسه با عمل به وظیفه خود، عملکرد یکدیگر را تقویت کنند.

نهاد دولت و سازمان‌ها و شوراهای فرهنگی - تربیتی دولتی

راهکارها و روش‌های مربوط به نهاد دولت و سازمان‌ها و شوراهای فرهنگی - تربیتی دولتی با فراوانی ۳۸ در جدول ۴ نشان داده شده است.

جدول ۴. راهکارها و روش‌های مربوط به نهاد دولت و سازمان‌ها و شوراهای فرهنگی - تربیتی دولتی

کد عنوان پژوهش	روش‌ها	راهکار
۱۱۳۱، ۱۱۲۲	استقرار فعالیت‌های نوشتاری، مطبوعاتی، هنری،	معرفت‌افزایی همه
۱۱۲۳، ۱۵۱۱	سمعی و بصری بر محور ترویج فرهنگ مهدویت،	دست‌اندرکاران نظام
۱۴۷۴، ۱۵۱۷	اجتماعی نمودن افراد از همان کودکی با باور به	جمهوری اسلامی ایران
۱۴۶۲، ۱۴۴۱	حضرت مهدی <small>علیه السلام</small> و عمق بخشی به آن، ترغیب	به ویژه دست‌اندرکاران
۱۵۲۷، ۱۵۱۶	اجتماعی مردم به مهدویت در جهت معرفت‌افزایی	آموزشی و فرهنگی به
۱۴۱۳، ۱۵۳۱	برای مسئولیت‌پذیری، انتخاب مباحث امیدبخش	حضرت مهدی <small>علیه السلام</small> و
۱۲۸۳، ۱۱۳۲	و رعایت اصول تعیین محتوا برای نهادینه‌سازی و	فرهنگ مهدویت و تعهد و
۱۲۹۱، ۱۲۸۴	درونی‌سازی این ارزش، تألیف و تدوین کتاب‌ها و	مجاهدت برای
۱۲۹۳، ۱۲۹۲	نشریات با بهره‌گیری از منابع اصلی و متقن شیعه	نهادینه‌سازی فرهنگ
۱۳۰۱، ۱۲۹۴	برای افراد در سنین مختلف و قشرهای گوناگون	انتظار در جامعه و ترویج
۱۲۲۹، ۱۵۵۲	اجتماعی برای آشناسازی افراد به وظایف و	فرهنگ موعودگرایی به
۱۲۶۳، ۱۲۶۲	تکالیفشان درباره امام، اطلاع‌رسانی کافی از طریق	عنوان نقشه راه ملت‌ها
۱۴۳۲، ۱۲۶۱	بیان روشن‌گر و توجه به تربیت مهدوی در نظام	برای دستیابی به صلح و
۱۲۷۱، ۱۲۴۱	خانواده، آموزش و پرورش، نهادهای فرهنگی،	توسعه و اساس کار قرار
۱۲۸۲، ۱۲۸۱	سیاسی، اقتصادی، قضایی، کشوری و لشکری،	دادن تربیت زمینه‌ساز در
	حمایت ویژه دولت از برگزاری همایش‌های داخلی و	همه اقدامات فرهنگی با
	بین‌المللی در زمینه مهدویت، چاپ و انتشار	طراحی، تدوین و اجرای
	مجله‌هایی درباره بحث انتظار و مهدویت (اعم از	راهبردی قوی در تربیت
	ماه‌نامه و فصل‌نامه)، ایجاد ساختاری مناسب و	زمینه‌ساز و توجه به

	<p>هماهنگ برای برنامه‌های اشاعه فرهنگ مهدویت در وزارتخانه‌های فرهنگی، برگزاری دوره‌های مهدویت و ترویج گفتمان ظهور در سطوح مختلف جامعه، شناسایی علل نفوذ فرقه‌های انحرافی در جامعه، آماده‌سازی ابزارهایی برای مقابله و جلوگیری از ترویج فرهنگ ابتدال، اتخاذ تدابیر لازم برای مقابله با گرایش جوانان به مشروبات الکلی، مواد مخدر و آلودگی‌های جنسی، شناخت دقیق از دشمنان برای برنامه‌ریزی و مقابله در مسائل فرهنگی و اجتماعی، فراهم‌سازی نظام آموزش مجازی مهدویت</p>	<p>برنامه‌ریزی برای همه نهادهایی که به نحوی در تربیت و فرهنگ نقش دارند</p>
--	--	--

دولت و سازمان‌های فرهنگی - تربیتی، وقتی مهدی‌یاور می‌شوند که مهدی‌یاور باشند. هنگامی که مهدی‌یاور شدند، نه تنها در همه اقدامات فرهنگی و تربیتی، به تربیت زمینه‌ساز ظهور توجه می‌کنند و این امر محور اقدامات قرار می‌گیرد، بلکه در سایر تصمیم‌گیری‌ها و اقدامات نیز از زمینه‌سازی برای ظهور غافل نمی‌شوند. دولت و سازمان‌های فرهنگی - تربیتی برای عمل به تربیت زمینه‌ساز ظهور، ابتدا باید نسبت به ائمه اطهار علیهم‌السلام و به خصوص حضرت مهدی علیه‌السلام و جایگاه آن‌ها در هدایت انسان‌ها، معرفت لازم را کسب نمایند. در این صورت وظیفه خود را درک می‌کنند و می‌توانند برای تربیت زمینه‌ساز ظهور با توجه به راهکارها و روش‌های اشاره شده، اقدام کنند.

نهاد رسانه ملی

راهکارها و روش‌های مربوط به نهاد رسانه ملی با فراوانی ۲۵ در جدول ۵ نشان داده شده است.

جدول ۵. راهکارها و روش‌های مربوط به نهاد رسانه ملی با فراوانی ۲۵

کد عنوان پژوهش	روش‌ها	راهکار
۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۴۱	تهیه، تأمین و پخش برنامه‌های متعدد و متنوع	کسب معرفت لازم به
۱۱۴۱، ۱۱۵۱، ۱۴۰۱، ۱۴۱۲	مانند دعاها، مستند، خبری، آموزشی، فرهنگی،	معارف مهدوی و
۱۴۲۲، ۱۴۳۴، ۱۴۷۵	تبلیغی، سریال، سینما، مسابقات، میزگردها،	ارائه این معارف
۱۴۹۱، ۱۴۹۲، ۱۵۰۱	پویانمایی مناسب برای مقاطع سنی مختلف،	برای تمامی اقشار
۱۵۰۲، ۱۵۰۳، ۱۵۰۴	گزارش‌ها و بحث‌های علمی در همه شبکه‌های	جامعه بر محور
۱۵۱۵، ۱۵۲۲، ۱۵۲۳	داخلی و برون‌مرزی، افزایش تلویزیون‌های	متون اسلامی با
۱۵۲۴، ۱۵۲۶، ۱۵۲۵	ماهواره‌ای به زبان‌های مختلف، راه‌اندازی	رویکرد تربیت
۱۲۵۲، ۱۵۱۳	شبکه مهدویت در سطح داخلی و بین‌المللی	زمینه‌ساز ظهور

رسانه ملی به عنوان نهادی که از آن به عنوان دانشگاه عمومی یاد می‌شود و بیشتر افراد جامعه را پوشش می‌دهد، نقشی بسیار مهم در تربیت زمینه‌ساز ظهور در داخل و خارج کشور می‌تواند ایفا کند. لازمه عملی کردن این راهکارها، این است که دست‌اندرکاران رسانه ملی، معرفت لازم به ائمه اطهار و امام زمان علیه السلام کسب کنند و از این طریق، به وظیفه خود در این زمینه آگاه می‌شوند و در این صورت، لحظه‌ای از این رسالت مهم غافل نخواهند شد. راهکارهای بالا می‌تواند برای رسانه ملی در عمل به رسالت خود، مفید باشد.

نهادهای مساجد، هیئت‌ها و حوزه‌های علمیه

راهکارها و روش‌های مربوط به نهادهای مساجد، هیئت‌ها، حوزه‌های علمیه با فراوانی ۱۷ در جدول ۶ نشان داده شده است.

جدول ۶. راهکارها و روش‌های مربوط به نهادهای مساجد، هیئت‌ها و حوزه‌های علمیه با فراوانی ۱۷

کد عنوان پژوهش	روش‌ها	راهکار
۱۴۳۱، ۱۱۰۹	برگزاری مراسم‌های مختلف در طول سال درباره امام، مرتبط ساختن تمامی جلسات و مجالس دینی به یاد حضرت، برگزاری سخنرانی درباره مهدویت در مناسبت‌های مختلف، برگزاری برنامه‌های ویژه نیمه شعبان همچون احیا در شب نیمه شعبان و برگزاری جشن و اطعام، برگزاری دوره‌های تخصصی مهدویت در سطوح مختلف آموزشی، استفاده از اقلام فرهنگی، شناسایی، جذب، حمایت و تربیت نیروهای مستعد مهدی‌باور و مداحان برای اخذ صلاحیت‌های لازم شناختی، عاطفی و عملکردی برای مبلغ مهدویت و توجه به شیوه‌های تبلیغ مناسب برای پرورش خرد مردم در این راستا	ایجاد رغبت عمومی به منظور ایجاد اراده اصلاح در درون مردم و نهادینه‌سازی فرهنگ انتظار و تربیت مهدی‌یاوران

از آن جا که خداوند مودت ائمه اطهار علیهم السلام را بر مسلمانان واجب کرده و در رأس اصول و فروع دین قرار داده است و پذیرش سایر اعمال عبادی منوط به مودت به ائمه اطهار علیهم السلام است، مودت حضرت مهدی علیه السلام زمینه‌ساز برای ظهور به شمار می‌رود که تبلور زمینه‌ساز برای ظهور در تربیت زمینه‌ساز است. بنابراین ضروری است که اساس اقدامات نهادهای مذکور، تربیت زمینه‌ساز ظهور باشد.

دانشگاه‌ها

راهکارها و روش‌های مربوط به نهاد دانشگاه‌ها، با فراوانی ۵ در جدول ۷ نشان داده شده است.

جدول ۷. راهکارها و روش‌های مربوط به نهاد دانشگاه‌ها

کد عنوان پژوهش	روش‌ها	راهکار
۱۱۰۸، ۱۴۳۵، ۱۴۳۶، ۱۴۱۱، ۱۵۳۵	بازنگری در سرفصل دروس و متون درسی معارف دانشگاه و گنجانیدن مباحث مهدویت در این کتاب‌ها، تأسیس کرسی مهدی‌شناسی در دانشگاه‌ها، برگزاری دوره‌های مهدویت برای دانشجویان	اشاعه فرهنگ مهدویت در دانشگاه‌ها و متوجه کردن دانشجویان به حکومت جهانی آینده

بیشتر دست‌اندرکاران نظام جمهوری اسلامی ایران در سطوح مدیریتی و اجرایی مختلف، از دانشگاه‌ها به این جایگاه‌ها رسیده‌اند و دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها با قشر عظیمی از ملت در ارتباط و در جامعه تأثیرگذارند. بنابراین توجه به تربیت زمینه‌ساز برای دانشجویان می‌تواند در کل جامعه اثرگذار باشد. توجه دست‌اندرکاران به این راهکارها می‌تواند در تربیت زمینه‌ساز که لازمه تحقق دانشگاه اسلامی است، مفید واقع شود.

نتیجه

با توجه به فراگیر شدن ناتوی فرهنگی دشمن در مقابله با فرهنگ مهدویت، تربیت زمینه‌ساز بسیار مهم است و مسئولیت تربیت زمینه‌ساز ظهور نیز همچون دیگر امور جامعه اسلامی بر عهده حکومت اسلامی قرار دارد. در دین اسلام مودت به اهل بیت علیهم‌السلام واجب است و رسیدن به توحید و دیگر اصول دین و پذیرش اعمال مربوط به فروع دین، به سبب مودت به ائمه اطهار علیهم‌السلام است. عمل به مودت امام زمان علیه‌السلام، تربیت زمینه‌ساز ظهور است و بر هر مسلمانی واجب است. جامعه‌ای اسلامی است که برای تربیت زمینه‌ساز به گونه‌ای صحیح اقدام کند.

متأسفانه در نظام آموزش و پرورش به مهدویت بسیار کم توجه می‌شود، در نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران هنوز جایگاه و اهمیت تربیت مهدوی دانش‌آموزان با وجود اهمیت بسیار آن، درک نشده است و مسئولان، آن گونه که شایسته است به وظیفه خود عمل نمی‌کنند.

با توجه به این‌که اصلاح هر جامعه‌ای به اصلاح آموزش و پرورش آن جامعه است، در جمهوری اسلامی ایران به عنوان جامعه‌ای که به منظور زمینه‌سازی ظهور حضرت حجت علیه‌السلام انقلاب کرده است، مجاهدت در استقرار نظام آموزش و پرورش بر اساس رویکرد تربیت زمینه‌ساز، بسیار اهمیت دارد.

به‌رغم تأکیدهای مقام معظم رهبری در زمینه ضرورت تحول بنیادین نظام آموزش و

پرورش، تلاش‌های بسیاری در وزارت آموزش و پرورش در زمینه تدوین اسناد بالادستی صورت گرفته است، اما متأسفانه مشاهده و بررسی اسناد آموزش و پرورش بیان‌گر کم‌توجهی به تربیت زمینه‌ساز است. علت این وضعیت، این است که به تربیت آن‌گونه که در قرآن و عترت علیهم‌السلام مطرح است، نپرداخته‌اند (میرزا محمدی و رسولی: ۱۳۸۹). این بی‌توجهی، حتی در حجم انبوه پژوهش‌های مربوط به تربیت اسلامی که در توصیف از تربیت اسلامی ارائه شده، مشهود است. در بیشتر این پژوهش‌ها، به جایگاه تربیتی ائمه اطهار علیهم‌السلام که خداوند در قرآن فرموده، توجه نشده است و توجه به تربیت زمینه‌ساز ظهور به عنوان روح حاکم بر نظام تربیت اسلامی مغفول مانده است. در بیشتر پژوهش‌ها به ارائه دیدگاه درباره فرایندها و مفاهیم در تربیت اسلامی تأکید شده است ولی از تربیت زمینه‌ساز ظهور که تبلور تربیت اسلامی در آن است، غافل شده‌اند.

پژوهش‌ها بر ضعف عملکرد نهادهای تربیتی در تربیت زمینه‌ساز ظهور اذعان دارند. توجه به این راهکارها، یاری‌رسان نهادهای تربیتی جامعه، در عمل به رسالت عظیم تربیت زمینه‌ساز ظهور است.

لازمه فعالیت و اقدام در تربیت زمینه‌ساز ظهور، کسب معرفت به ائمه اطهار علیهم‌السلام بر اساس قرآن و عترت است و سپس تحول بنیادین در نظام‌های تربیتی - فرهنگی جامعه، با این رویکرد که تربیت زمینه‌ساز ظهور در رأس سایر اقدامات نظام اسلامی در بعد تصمیم‌گیری و اجرا در جنبه‌های مختلف تربیتی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی قرار گیرد.

منابع

- احسانی، محمد، «زمینه‌سازی تربیتی مهدویت»، مجله معرفت، سال بیستم، ش ۱۶۰، ۱۳۹۰ ش.
- احمدی، ظهیر، «بسط گفتمان خوش فرجام‌انگاری جهان بر مبنای گفتمان فرج و موعودگرایی با عاملیت صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران»، فصل‌نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسه آینده روشن، سال پنجم، ش ۱۸، ۱۳۹۰ ش.
- باهنر، ناصر؛ صمدی، مجتبی، «بررسی مؤلفه غایت‌شناختی الگوی هنجاری رسانه‌های جدید اسلامی»، فصل‌نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسه آینده روشن، سال چهارم، ش ۱۶، ۱۳۸۹ ش.
- بیاری، علی‌اکبر، «بررسی آسیب‌های مهدویت‌گرایی»، فصل‌نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسه آینده روشن، سال دوم، ش ۷، ۱۳۸۷ ش.
- بیاری، علی‌اکبر؛ چراغی، اسماعیل، «نقش خانواده در انتقال محبت حضرت مهدی (عج) به فرزندان»، فصل‌نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود، سال اول، ش ۱، ۱۳۸۵ ش.
- پورسیدآقایی، سیده زهرا، «بررسی تطبیقی شخصیت انسان منتظر با شخصیت سالم از دیدگاه روان‌شناسی کمال»، فصل‌نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود، سال سوم، ش ۱۲، ۱۳۸۸ ش.
- پورسیدآقایی، سید محسن و دیگران، «راهبردهای فرهنگی مهدویت برای جامعه و دولت زمینه‌ساز، براساس مدل SWOT»، فصل‌نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسه آینده روشن، سال چهارم، ش ۱۵، ۱۳۸۹ ش.
- پورسیدآقایی، سید مسعود، «دولت زمینه‌ساز»، مجله انتظار موعود، ش ۱۵، ۱۳۸۴ ش.
- تصدیقی، محمدعلی و فروغ، «آسیب‌شناسی تربیت دینی در نظام آموزشی ایران»، مجموعه مقالات همایش تربیت دینی در جامعه معاصر، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (عج)، ۱۳۸۸ ش.
- جوانمردی و پورشافعی، «مبانی تربیت دینی از دیدگاه اسلام و دلالت‌های آن در آموزش متوسطه»، مجموعه مقالات همایش تربیت دینی در جامعه معاصر، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (عج)، ۱۳۸۸ ش.
- حاج محمدی، علی، «ارزش‌های خبری در حاکمیت موعود»، فصل‌نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسه آینده روشن، سال چهارم، ش ۱، ۱۳۸۹ ش.

- حاج محمدی، علی، «تحول مأموم، زمینه ساز ظهور»، فصل نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسه آینده روشن، سال سوم، ش ۱۰، ۱۳۸۸ ش.
- حسن لو، امیرعلی، «شکل‌گیری بهائیت و پیوند با صهیونیسم»، فصل نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسه آینده روشن، سال اول، ش ۳، ۱۳۸۶ ش.
- حسینی، افضل‌السادات، «راهبردهای اساسی و روش‌های کارآمد در برنامه‌های آموزش و پرورش برای نیل به تربیت دینی مناسب دانش‌آموزان»، خلاصه مقاله‌های همایش آسیب‌شناسی تربیت دینی، ۱۳۸۰ ش.
- داوودپور، مرتضی، «نقش انتظار فرج در انسجام اسلامی گروه‌های سیاسی - اجتماعی»، فصل نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسه آینده روشن، سال سوم، ش ۱۱، ۱۳۸۸ ش.
- درویشی متولی، حسین، «موعودگرایی و جهانی شدن فرهنگی»، فصل نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسه آینده روشن، سال سوم، ش ۱۱، ۱۳۸۸ ش.
- دیرباز، عسکر، «روش‌های اثرگذاری انتظار در جامعه منتظر»، فصل نامه پژوهش‌های مهدوی، قم، مؤسسه آینده روشن، سال اول، ش ۳، ۱۳۹۰ ش.
- ربانی، محمدصادق، «کارکرد آموزه انتظار در کنترل اجتماعی»، مجله انتظار موعود، ش ۲۵ - ۲۶، ۱۳۸۷ ش.
- رهنمایی، سید احمد، «تربیت دینی، اصلاحات، مشکلات و آسیب‌ها»، مجله تربیت اسلامی، ۱۳۸۰ ش.
- _____، «حکومت جهانی واحد رویارویی جهان بینی سکولار با جهان بینی الهی»، فصل نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسه آینده روشن، سال سوم، ش ۱۰، ۱۳۸۸ ش.
- سالم، مریم، «مروری بر راهبردهای تربیتی معرفت امام زمان علیه السلام با تأکید بر خانواده»، نامه پژوهش فرهنگی، سال یازدهم، ش ۱۰، ۱۳۸۹ ش.
- سعیدی رضوانی، محمود، «بررسی وضع مطلوب و موجود تربیت دینی و اخلاقی دانش‌آموزان و تبیین آن با توجه به عوامل درون‌دادی و فرایندی، اسناد بالادستی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش»، www.sanad.ir، ۱۳۸۹ ش.
- سعیدی رضوانی، محمود؛ بیهقی، تقی، «تأملی در باب تناسب نظام آموزش و پرورش رسمی با تربیت دینی»، تربیت اسلامی (ویژه آسیب‌شناسی تربیت دینی)، ۱۳۳ - ۱۰۵، ۱۳۸۰ ش.
- شیروودی، مرتضی، «مسیحیت انجیلی، تشیع ایرانی و آینده بشیریت»، فصل نامه علمی -

- پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسه آینده روشن، سال اول، ش ۱، ۱۳۸۵ ش.
- صافی گلپایگانی، لطف الله، *منتخب الأثر فی الامام الثانی عشر علیاً*، قم، انتشارات حضرت معصومه علیها السلام، ۱۴۱۹ ق.
- صمدی، قنبرعلی، «بایسته‌های ظهور»، فصل نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسه آینده روشن، سال دوم، ش ۵، ۱۳۸۷ ش.
- صمدی، معصومه، «مهدویت، رسالت نظام تعلیم و تربیت در شکل دهی جامعه مهدوی»، *مجله علوم انسانی*، سال پانزدهم، ش ۶۶، ۱۳۸۷ ش.
- طیب، سید عبدالحسین، *اطیب البیان فی تفسیر القرآن*، تهران، انتشارات اسلام، چاپ دوم، ۱۳۷۸ ش.
- عرفان، امیرمحسن، «تبیین ضرورت‌های رویکرد راهبردی به آموزه مهدویت»، فصل نامه پژوهش‌های مهدوی، قم، مؤسسه آینده روشن، سال اول، ش ۳، ۱۳۹۰ ش.
- عصاره، علیرضا، «کارکردهای فعلی آموزش و پرورش در تربیت دینی»، *خلاصه مقاله‌های همایش آسیب‌شناسی تربیت دینی*، ۱۳۸۰ ش.
- عیاشی، محمد بن مسعود، *تفسیر العیاشی (کتاب التفسیر)*، تصحیح: هاشم رسولی محلاتی، تهران، المكتبة الاسلامیة، بی تا.
- فروزنده، لطف الله و دیگران، ۱۳۹۰. شناسایی عوامل موثر بر استقرار حکومت مهدوی بر اساس رویکرد استراتژیک، فصل نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسه آینده روشن، سال پنجم، شماره ۱۹
- فیروزآبادی، سید حسن، «راهبردهای دولت زمینه‌ساز در توسعه پایدار طوع و رغبت مهدوی»، فصل نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسه آینده روشن، سال سوم، ش ۱۱، ۱۳۸۸ ش.
- فیض کاشانی، محسن، *تفسیر الصافی*، تهران، انتشارات صدر، چاپ دوم، ۱۴۱۵ ق.
- قرائتی، محسن، *تفسیر نور*، تهران، انتشارات مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، چاپ یازدهم، ۱۳۸۳ ش.
- _____، «وظایف سازمان‌ها و نهادها در ترویج فرهنگ مهدویت»، *مجله انتظار موعود*، ش ۵، ۱۳۸۲ ش.
- قلی‌زاده برهانی، لیلا، «بررسی تأثیر خانواده و کتاب‌های درس دینی به هویت دینی دانش‌آموزان دختر دوره پیش دانشگاهی تبریز»، *پایان نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه الزهرا - دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، ۱۳۸۵ ش.

- قمی، عباس، *مفاتیح الجنان*، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ پنجم، ۱۳۷۸ ش.
- کریم‌زاده، اصغر؛ ملایی، حسن، «بررسی رسالت‌ها و راهبردهای فرهنگی - تربیتی دولت زمینه‌ساز»، فصل‌نامه علمی - پژوهشی *مشرق موعود*، قم، مؤسسه آینده روشن، سال سوم، ش ۱۰، ۱۳۸۸ ش.
- کریمی‌تبار، مریم، «اهداف دولت زمینه‌ساز»، فصل‌نامه علمی - پژوهشی *مشرق موعود*، قم، مؤسسه آینده روشن، سال دوم، ش ۶، ۱۳۸۷ ش.
- کشاورز، سوسن، «شاخص‌ها و آسیب‌های تربیت دینی»، دوفصل‌نامه *تربیت اسلامی*، سال سوم، ش ۶، ۱۳۸۷ ش.
- کلینی، محمد بن یعقوب، *الکافی*، تحقیق: علی اکبر غفاری، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ پنجم، ۱۳۶۳ ش.
- مرزوقی، رحمت‌الله، «سیمای مهدویت در برنامه‌های آموزشی مدارس: رویکردی به فلسفه تربیتی انتظار»، دوفصل‌نامه علمی - تخصصی *تربیت اسلامی*، سال سوم، ش ۷، ۱۳۸۷ ش.
- معین‌الاسلام، مریم، «چشم‌اندازی بر برخی از آسیب‌های تربیتی مهدویت»، *مجله انتظار موعود*، ش ۱۱ - ۱۲، ۱۳۸۳ ش.
- ملکی، حسن، «تعلیم و تربیت دینی: برنامه‌ریزی و آموزش»، *خلاصه مقاله‌های همایش آسیب‌شناسی تربیت دینی*، ۱۳۸۰ ش.
- مهرمحمدی، محمود، *برنامه‌درسی: نظرگاه‌ها، رویکردها و چشم‌اندازها*، مشهد، به‌نشر، ۱۳۹۰ ش.
- مهرمحمدی، محمود؛ صمدی، پروین، «بازنگری در الگوی آموزش دینی جوانان و نوجوانان در دوره تحصیلی متوسطه»، فصل‌نامه *نوآوری‌های آموزشی*، سال دوم، ش ۳، ۱۳۸۲ ش.
- موسوی، سیدمهدی، «مدرسه مهدوی؛ درآمدی بر فلسفه و نظام آموزش و پرورش زمینه‌ساز ظهور»، فصل‌نامه علمی - پژوهشی *مشرق موعود*، قم، مؤسسه آینده روشن، سال سوم، ش ۱۰، ۱۳۸۸ ش.
- موسویان، سیدمرتضی، «طراحی فضای سناریوی ترویج و آموزش فرهنگ مهدویت از طریق رسانه ملی»، فصل‌نامه علمی - پژوهشی *مشرق موعود*، قم، مؤسسه آینده روشن، سال پنجم، ش ۱۸، ۱۳۹۰ ش.
- میرزاحمدی، محمدحسن؛ رسولی، رحیمه، «تربیت ولایی، اصلی‌ترین مبنای تربیت دینی»، *مجله اسلام و پژوهش‌های تربیتی*، سال دوم، شماره اول، ۱۳۸۹ ش.

- نجفی لیواری، مریم؛ محمدنیا، نرگس، «واکاوی شاخصه‌های خانواده منتظر»، مجله معرفت، سال بیست و یکم، ش ۱۷۶، مرداد ۱۳۹۱ ش.
- نساجی زواره، اسماعیل، «آسیب‌شناسی تربیت دینی»، مجموعه مقالات همایش تربیت دینی در جامعه معاصر، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام، ۱۳۸۸ ش.
- نوروزی، رضاعلی و دیگران، «موانع و آفات انتظار»، فصل نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود، قم، مؤسسه آینده روشن، سال پنجم، ش ۱۷، ۱۳۹۰ ش.